

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Gérard Jubert, *Ordonnances enregistrées au Parlement de Paris sous le règne de Henri IV. Inventaire analytique des registres X^u 8 640–8 646*, Paris, Archives Nationales, 1993, 267 p.

Lucrarea este deschisă de un Cuvânt înainte al directorului Arhivelor Naționale Franceze, Jean Favier, în care acesta specifică faptul că, de obicei, istoricul face legătura logică între instituția care emite documente și problemele tratate în acele documente, iar atunci când nivelul instituției implică o diversitate a problemelor, legătura nu mai poate fi făcută. În această situație se găsesc ordonanțele regale, de aceea instrumentul de față era absolut necesar.

Inventarul reproduce poziție cu poziție rezumatele conținute de cele șapte registre de pergament, fiecare de câte 400 de pagini, în care au fost înregistrate ordonanțele, edictele și scrisorile lui Henric IV, din 1589 până în 1610, menționând locurile în care au fost publicate documentele rezumate. Acestea sunt de o mare varietate: bule pontificale; contracte; statute; scrisori referitoare la comunitățile religioase (înființarea unor mănăstiri, capele, școli), vânzări-cumpărări de bunuri, tăierea de copaci din păduri, demolarea sau repararea unor edificii monastice; patente acordate unor persoane fi-

zice (de legitimare, naturalizare, înnobilare, dispense de vârstă); scrisori de constituire a unor ducate, marchizate și comitate, de înființare a unor târguri și piețe, poștalioane, diligențe; autorizații de exploatare a unor mine, de deschidere a unor străzi în Paris; autorizații acordate inventatorilor de a-și aplica invențiile; privilegii, mai ales scutiri de impozite ș.a.

În „Introducere“, autorul explică felul în care se făceau înregistrările, specificând că, pe măsură ce Parlamentul se întărea și căpăta autoritate, el nu mai înregistra chiar tot ceea ce trimitea regele, care, uneori era nevoit să-l sormeze. Îndeosebi, Parlamentul refuza când era vorba de grevarea finanțelor statului.

Rezumatele sunt urmate de un indice de nume proprii, toponime și genuri de acte și de lista cronologică a ordonanțelor. Acest inventar se adaugă lucrărilor privitoare la domnia lui Henric IV, pe care Gérard Jubert le menționează elogios.

CRISANTA PODĂREANU

**„Levéltári Közlemények“, 1-2 szám,
Budapest, 1990, 1991, 1992**

Rândurile de față continuă prezentarea numerelor 1-2 pe anii 1990, 1991 și 1992 ale revistei „Levéltári Közlemények“, periodic al Arhivei Naționale a Ungariei. Având un conținut bogat, revista cuprinde studii pe teme istorice și din domeniul arhivisticii, articole realizate pe baza cercetării izvoarelor aflate în arhive, recenzii, cronica vieții științifice și bibliografia literaturii arhivistice din Ungaria.

Fallenbüchl Zoltán în *Arhondologia maghiară a secolului al XVIII-lea* (nr. 1-2, 1990, p. 3-21) prezintă opiniile sale în legătură cu arhondologia, ca ramură a științelor istorice care se ocupă de studiul funcționarilor și al persoanelor oficiale. Având ca model lucrarea lui Georg Ferchl *Bayerische Behörden und Beamte 1550–1804*, apărută la München în perioada 1908–1912, autorul consideră că arhondologia ar trebui să fie o ramură independentă a științelor istorice. Por-

nind de la constatarea că în secolele XVII–XIX, persoane care au deținut funcții oficiale au jucat un rol important în istoria Europei, interpretării arhondologiei, respectiv strângerea și evaluarea datelor referitoare la biografiile funcționarilor. De asemenea, face o amplă prezentare a situației actuale a arhondologiei maghiare din secolul al XVIII-lea.

Articolul *Un umanist împotriva regelui Matei Corvin: Callimachus Experiens* (nr. 1-2/1990, p. 23–41) de Jászai Magda, prezintă atitudinea umanistului toscan Filippo Bounaccorsi, cunoscut sub pseudonimul Callimachus Experiens, față de regele Matei Corvin. Născut în 1437 la San Gimignano, a studiat la Florența și Veneția și, după mai multe peregrinări, s-a stabilit în Polonia, unde a devenit, în 1474, secretarul regelui Kazimir al IV-lea. Accastă poziție pe care a avut-o la curtea regelui Poloniei i-a determinat și atitudinea critică față de regele Ungariei.

Studiul lui Richard Marsina intitulat *Examinația diplomatică și paleografică a documentelor emise la mijlocul secolului al XIII-lea* (nr. 1-2/1990, p. 43–62), tradus din limba slovacă de Fügedi Erit, a fost întocmit pe baza studierii documentelor emise în prima jumătate a secolului al XIII-lea aflate în volumul II din „Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae”. Autorul subliniază faptul că secolul al XIII-lea reprezintă în Ungaria o perioadă de dezvoltare a practicii diplomatice, crescând numărul documentelor emise și în special al celor laice. Cel puțin jumătate din documentele din „codex” au ca emitent pe regele Bela al IV-lea. Între 1235–1260 cancelaria regală a emis patru tipuri de documente: simple privilegii sigilate cu bula de aur, mandate și documente care încep cu formula „nos”. Autorul a analizat și documentele emise de comiți și alți funcționari laici, precum și cele emise de locurile de adevărire și instituțiile bisericesti.

Studiul *Stema de stat a Republicii Ungaria (1946–1949)*, întocmit de Föglein Grizella (nr. 1-2/1991, p. 3–8), prezintă condițiile în care a fost adoptată noua stemă a Ungariei în 1946, pe baza analizei documentelor de arhivă, nestudiate până în prezent.

Drasköczy István și Soós István au publicat în nr. 1-2/1991 o bibliografie cuprinzând *Publicații de documente medievale în Ungaria în perioada 1945–1990*, (p. 9–55), referitoare la istoria medievală a Ungariei până la 1526. Pentru

întocmirea bibliografiei, autorii au ținut cont de documentele aflate în arhiva diplomatică și a colecției de fotografii diplomatice a Arhivei Naționale a Ungariei: de asemenea au fost luate în considerare urbariile, registrele, protocoalele civile și bisericesti, decretul. Au fost trecute în revistă și colecțiile de documente, monografiile, studiile de istorie locală, istoria dreptului, lucrările de științe auxiliare lingvistice și arheologice. bibliografia constă în două părți. Prima parte cuprinde izvoarele publicate în limba originală sau sub forma registrelor și cea de-a doua parte cuprinde documentele traduse în limba maghiară. Bibliografia este completată cu un indice de nume și a principalelor surse folosite.

Cu ocazia comemorării a 500 de ani de la moartea regelui Matei Corvin, Arhiva Națională a Ungariei a organizat, în perioada 6 aprilie – 6 octombrie 1990, o expoziție de sigilii, datând din perioada 1458–1490. Băndi Zsuzsanna prezintă *Catalogul expoziției de sigilii din timpul regelui Matei Corvin de la Arhiva Națională a Ungariei* (nr. 1-2/1991, p. 57–150). Așa cum subliniază autoarea acestui articol, studierea folosirii sigiliilor în timpul regelui Matei Corvin prezintă importanța din mai multe puncte de vedere și anume: sfera celor care folosesc sigilii reprezintă măsura răspândirii scrisului; sunt oferite informații privitoare la guvernarea țării, instituției; studierea peceților împreună cu conținutul și forma documentelor; oferă dovezi privind istoria cancelariei regale, reprezentările de pe sigilii întregesc cu noi date istoria bisericii și a heraldicii, sunt importante pentru istoria artei. Sigiliile prezentate în catalog sunt grupate după cum urmează: I. Sigiliile regelui și ale reginei; II. Sigilii contemporane străine; III. Sigiliile unor funcționari laici și ale unor personalități; IV. Sigiliile unor orașe; V. Sigiliile locurilor de adevărire și ale unor ordine călugărești; VI. Sigiliile unor cardinali, arhiepiscopi, episcopi, vicari, preoți; VII. Sigilii din gumă. Menționăm prezența în catalog a unor sigilii aflate pe documente emise de lăncu de Ilunedoara, Ștefan cel Mare, orașul Cluj, Capitlul din Alba Iulia și conventul din Cluj Mănăstur.

Articolul scris de Csurkovits Enikő, intitulat *Timpul de lucru al scribilor medievali*, (nr. 1-2/1992, p. 3–14), încearcă să răspundă la câteva întrebări cum ar fi: când și cum scriau știutoarii de carte din evul mediu; dacă aveau o anumi-

tă perioadă de timp când scriau trebuiau să fie pregătiți tot timpul pentru a scrie? Cel care studiază documentele datând din evul mediu observă că acestea erau date chiar duminica sau în timpul unor sărbători importante, cum ar fi Crăciunul, Paștele, ziua unor sfinți etc. autoarea concluzionează, „scribii medievali“ trebuiau să fie oricând gata să întocmească documentele cerute.

Engel Pál în articolul *Salgai Miklos* (nr. 1-2/1992, p. 15-26), prezintă cazul lui Salgai Miklos, unicul fiu și moștenitor al lui Simon Szécsényi, jude al curții supreme, care a fost condamnat pe nedrept și a trăit în exil până la sfârșitul vieții.

Articolul lui Fazekas István, *O operă uitată a lui Kováchich Marton György „Monumenta Diplomatica Bathyaniana“* (nr. 1-2/1992, p. 27-38), readuce în atenția specialiștilor personalitatea și activitatea lui Kováchich György Márton se află la Biblioteca națională Széchényi, secția manuscrise. Valoarea acestei lucrări, conținând 316 documente, constă în faptul că documentele medievale din scria „memorabilia“, au dispărut în timpul celui de al II-lea război mondial și s-au păstrat numai copiile realizate de Kováchich în anul 1814.

Un alt articol interesant prin concluziile pe care le desprinde autorul Fügedi Erik este intitulat *Donațiile regelui Béla al IV-lea și procedura orală* (nr. 1-2/1992, p. 39-52). Fügedi Erik încearcă să răspundă la întrebarea: cum putea regelé Béla al IV-lea să conducă Ungaria din acea perioadă când populația țării era aproape în întregime analfabetă; cum era comparabilă calitatea înaltă a documentelor emise de cancelaria regală ungară cu faptul că exista o cultură orală în gradul cel mai înalt. Studiarea registrelor oferă răspunsul referitor la problemele care erau hotărâte prin scris și care pe cale orală. Perioada studiată de autor este cuprinsă între anii 1245-1270 ai domniei lui Béla al IV-lea.

Studiul analizează unii termeni care apar în terminologia cancelariei în registre, cum ar fi: „assignare“, „introducere“, „statuere“. Încearcă de asemenea să stabilească persoanele care se ocupau cu înregistrarea documentelor. Apar astfel formulele „dilectus et fidelis noster“ și mai rar „Homo noster“. Pe baza studierii scrisorilor de donație din timpul regelui Béla al IV-lea,

autorul concluzionează că, în timpul domniei sale, regele a acordat bunuri prin procedura orală, dar aceste donații erau înregistrate cu atenție în cancelaria sa.

Györfy György în articolul *Orașul Vác în timpul dinastiei arpadiene* (nr. 1-2/1992, p. 53-60) prezintă datele pe care le-a prelucrat în legătură cu orașul Vác și care vor fi utilizate în volumul IV al lucrării „Geografia istorică a Ungariei în timpul dinastiei arpadiene“.

Studiul întocmit de Hermann Zsuzsánna, intitulat *Cum a ajuns cetatea din Divény în stăpânirea familiei Balassa* (nr. 1-2/1992, p. 61-70), are la bază analiza a două documente păstrate în două formulare diferite, care prezintă transferul cetății într-o lumină diferită. Primul document a fost copiat de scribii lui Werböczy și se păstrează în colecția sa de documente, iar celălalt document a fost copiat în *formularium* păstrat în Biblioteca Premonstra-Fens din Jászó sub titlul „Grație acordată celor care l-au rănit pe Balassa Ferenc“.

Câteva opinii referitoare la originea voievodatului Transilvaniei prezintă Jakó Zsigmond în articolul *Despre numirea voievozilor ardeleni* (nr. 1-2/1992, p. 71-83). Problema originii voievodatului Transilvaniei a mai fost abordată de Ioan Lupăș și Ioan Bogdan în lucrări apărute cu mai multe decenii în urmă. Referitor la numirea voievozilor transilvăneni există puține documente. Trei datează de dinainte de Mohács (emise în 1437 decembrie 6, 1493 ianuarie 19 și 1510 noiembrie 8/, iar celelalte trei după Mohács (respectiv 1551 decembrie 31; 1552 aprilie 1 și 1553 mai 26). Conform acestor documente, numai regele avea dreptul de a numi pe voievodul Transilvaniei; în legătură cu această numire erau înștiințați reprezentanții sașilor, secuilor și ai orașelor. Numirea voievodului se făcea prin procedură orală, voievodul primind probabil steag de la rege și depunea jurământ de credință.

Kecskeméti Károly în articolul *Schimbări în arhivistica țărilor din Europa de est* (nr. 1-2/1992, p. 85-90), prezintă câteva considerații referitoare la transformările care au avut loc în domeniul arhivisticii după prăbușirea sistemului socialist.

E. Kovács Péter prezintă în articolul *Jaice și pacea maghiaro-turcă din 1519* (nr. 1-2/1992, p. 91-96) situația internă și internațională de la în-

ceputul secolului al XVI-lea, care a dus la încheierea păcii din 1519 între Ungaria și Imperiul otoman.

Referitor la relațiile și cooperarea internațională în domeniul arhivisticii menționăm articolul lui Körmendy Lajos, *Relații arhivistice internaționale în Europa în perioada 1981-1991* (nr. 1-2/1992, p. 97-109).

Studiul lui Kubinyi András *Conducerea regelui Matei Corvin în Austria* (nr. 1-2/1992, p. 111-121), încearcă să dea răspuns la câteva întrebări referitoare la perioada, puțin cunoscută și studiată atât în Ungaria cât și în Austria, în care Austria a fost ocupată de armata ungară condusă de regele Matei Corvin.

Articolul lui Răcz György *Scutul arpadian cu benzi de pe unele sigilii nobiliare din secolele XIII-XIV* (nr. 1-2/1992, p. 123-135) face referire la acele sigilii aparținând unor înalți demnitari din Ungaria secolelor XIII-XIV, pe care apar imagini din blazoanele regilor arpadieni. Acest obicei își are originea în faptul că, la începutul secolului al XIII-lea, unii demnitari aveau dreptul de a folosi imaginea scutului regal ca simbol al puterii cu care au fost investiți de către rege. Acest obicei se mai păstrează până la sfârșitul secolului al XIV-lea...

În Ungaria s-au păstrat statutele privind dreptul canonic începând cu secolul al XIV-lea. Din această perioadă sunt cunoscute capitulurilor din Zagreb, Oradea și Esztergom pe baza analizării Statutului Capitlului din Eger din 1478, cuprinzând 29 de articole, Solymosi László a scris articolul intitulat *Statutele privind alegerea decanilor la Capitlul din Eger în secolul al XV-lea* (nr. 1-2/1992, p. 137-156), în care analizează procedura de alegere a decanului.

Articolul lui Szakály Ferenc, *Propunere privind începerea lucrului la „Monumenta Archivaria Historica Regni Hungariae Maedii Aevi Illustrantia”* (nr. 1-2/1992, p. 157-173), pornește de la necesitatea întocmirii unei noi colecții de documente medievale privind istoria Ungariei.

Tringhi István în articolul *Matei Corvin și familia Perényi* (nr. 1-2/1992, p. 175-192) analizează relațiile dintre cele 2 ramuri ale familiei Perényi și regele Matei.

Personalitatea și activitatea culturală a contelui Ráday Gedeon este prezentată de Vajay Szabolcs în articolul *Ráday Gedeon, donatorul de bibliotecă* (nr. 1-2/1992, p. 193-213). Prove-

nind dintr-o familie nobiliară de religie protestantă, ale cărei rădăcini se întind până în secolul XIII, Ráday Gedeon a reprezentat tipul elitei protestante, liberal, tolerant, progresist și sprijinitor al tuturor inițiativelor culturale din Ungaria secolului al XIX-lea. El a donat, printre altele Bibliotecii Bisericii reformate o colecție bibliofilă adunată de-a lungul a patru generații.

Un loc aparte în cadrul revistei îl ocupă publicarea izvoarelor documentare. Astfel, Ember Gyözö publică *Bilanțul Camerei regale maghiare din Pozson (Bratislava) în anul 1542* (nr. 1-2/1990, p. 63-143). Ca arhivist, Ember Gyözö a studiat dările de seamă ale Camerei din Bratislava, datând din secolele XVI și XVIII, considerând că acestea merită să fie publicate, datorită informațiilor pe care le conțin.

Articolul lui Vörös Károly, *Un diplomat francez la Adunarea generală a comitatului Pesta din 6-8 iunie 1837* (nr. 1-2/1990, p. 145-163) analizează situația politică a Ungariei în vara anului 1837. În acest context, raportul baronului francez Emil de Langsdorf, ambasadur al Franței la Viena, oferă informații importante referitoare la primele 3 zile ale desfășurării Adunării generale. Rapoartele lui Langsdorf, publicate în original în paginile revistei, se află în arhiva Ministerului de externe francez, secția Mémoires et Documents, seria Austria, rol. 51, p. 121-142.

Revista „Levél-tári Közlemények” mai cuprinde recenziile unor lucrări de specialitate din domeniul arhivisticii și al istoriei, apărute în perioada 1988-1991 (nr. 1-2/1990, p. 165-173; nr. 1-2/1991, p. 151-173; nr. 1-2/1992, p. 215-225) și cronica vieții științifice interne și internaționale (nr. 1-2/1990, p. 175-197; nr. 1-2/1991, p. 177-189; nr. 1-2/1992, p. 227-228). De asemenea, este publicată Bibliografia literaturii arhivistice din Ungaria pe anul 1989-1990 în nr. 1-2/1990, p. 205-226. În nr. 1-2 din anul 1992 este publicată Lista lucrărilor de specialitate apărute în perioada 1938-1991 ale lui Borsa Iván (p. 223-243).